

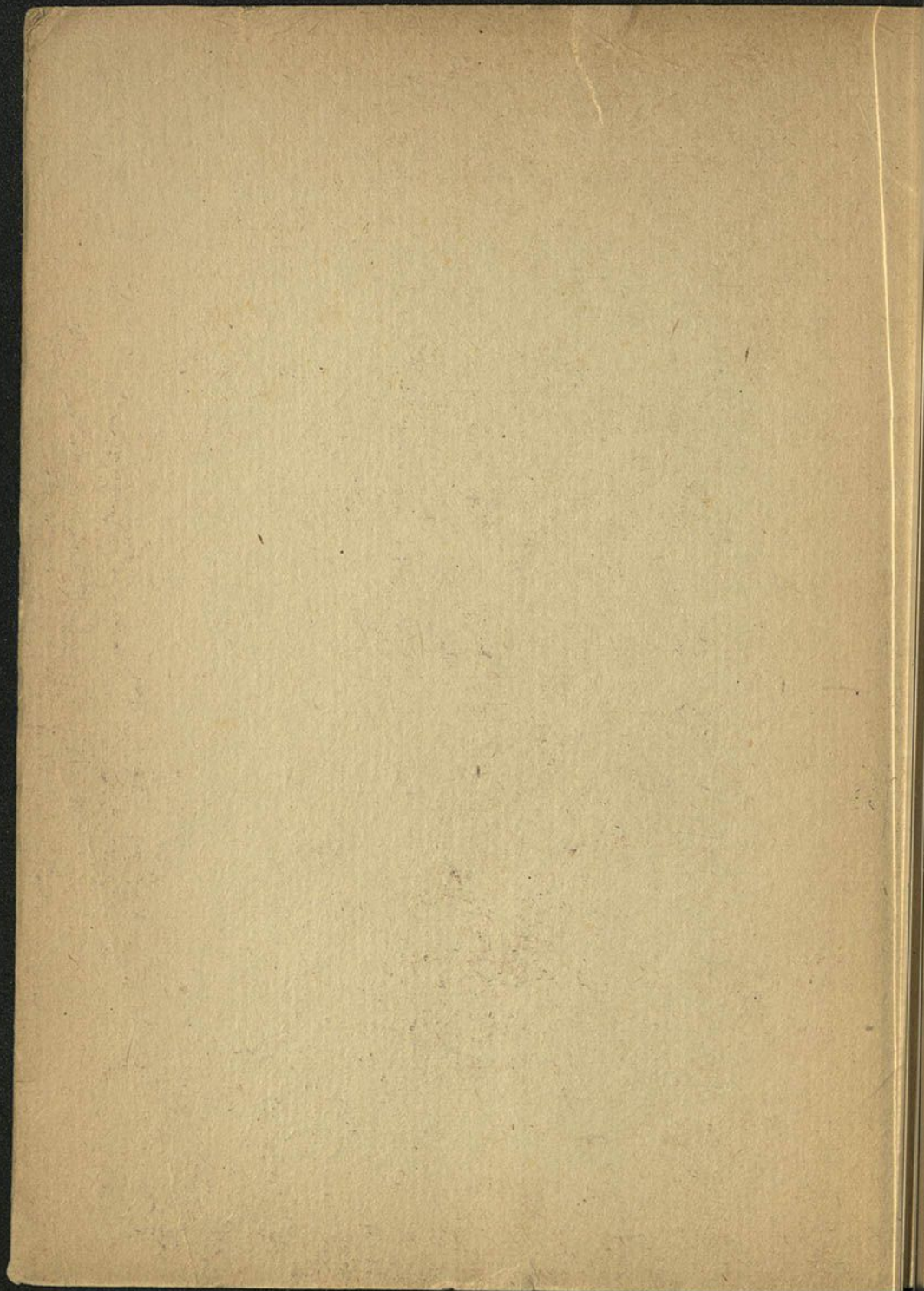
Ба 146 408

Віталі Вольскі

Дзед Жораў

С. П. МІЛЬЦЫН
ЭКЗЕМПЛЯР

~~Г. 450117~~
Ба 146408

Віт. ВОЛЬСКИ

ДЗЕДІ ЖОРАЎ

*П'еса-казка ў 2-х дзях (7 карцінах)
для тэатра лялек*

Па матывах беларускага фальклору

ДЗЯРЖАЎНАЕ ВЫДАВЕЦТВА БССР
РЭДАКЦЫЯ ДЗІЦЯЧАЙ ЛІТАРАТУРЫ
МІНСК 1946

Цэнтральная
бібліятэка
БССР
І. І. Дзяржынскага

Б146408

Бел. кніжка
1946 г.

Рэдактар *Віт. Няміра*

9. 2009

Техн. рэдактар *Я. Карпіновіч*
Карэктар *В. Макоўская*

АТ 29273 Папісана да друку 19/XII-45. Тыраж 500 экз.
Папера 60×84/16 вуч.-аўт, арк. 1 Друк. арк. 1 1/2 Заказ 1710

Мінск, друкарня імя Сталіна, Пушкіна, 55.

ДЗЕЮЧЫЯ АСОБЫ

Дзед.

Баба.

Жораў

Войт.

Поп.

Пан.

Слугі, госці, сяляне, дзеці.

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

Карціна 1-ая

Сялянская хата. Баба прыбірае ў хаце. Дзед пляце лапці.

Баба. От, дзякаваць, і дзень прайшоў... Вечар надыходзіць.

Дзед. Баба, нешта есці захацелася. Вячэраць не пашкодзіла-б...

Баба. Чаго-ж табе даць? Нічога-ж няма ў хаце. От, калі вырасце наш гарох, што мы пасеялі, будзе ў нас тады і суп і каша.

Дзед. Ай, будзе добра! Але-ж калі той гарох вырасце, а мне есці зараз хочацца...

Баба. Цяпер ужо нядоўга чакаць. Пацярпім трохі.

Дзед. Баба! Хадзем, паглядзім, як наш гарох расце.

Баба. Пойдзем, дзед, паглядзім.

Дзед і баба выходзяць з хаты.

Карціна 2-ая

Дзед і баба вышлі з хаты. Падышлі да гароху. З заміланнем глядзяць на яго.

Дзед. Баба, але-ж і хутка наш гарох расце. Глядзі які харошы...

Баба (*здаволена*). Нядаўна пасялі, а вырас аж па пояс.

Дзед (*радасна*). Добра мы заживем з табой, баба...

Дзед і баба, узяўшыся за рукі, танцуюць і спяваюць.

Баба. Няма ў нас нічога... Ох-ох-ох!
Вось калі вырасце наш гарох,
Дзядок, ты на славу тады пад'ясі...
Расці наш гарох, расці!..

Дзед. Калі, бабулька, паспее гарох,
З табой пад'ядзім мы добра ўдвох,—
Так як ніколі не елі ў жыцці...
Расці наш гарох, расці!..

Падышлі бліжэй да гароху. Раптам баба заўважыла, што палова гароху патаптана і пакамечана.

Баба (*спалохана*). Авохці мне! Дзед! Глядзі, што гэта? Ці гэта мне здаецца? Хто-ж гэта тут нашкодзіў? А каму-ж гэта было патрэбна?

Дзед. Нібы конь, нехта наш гарох патаптаў, паламаў, пакамечыў! Палова ўсяго гароху загінула!..

Баба. А хто-ж гэты злодзей? А што-ж мы цяпер рабіць будзем? Гэтак уся наша праца загіне, не давядзецца нам і ўраджаю спажыць. Дзед, чаго маўчыш?

Дзед. Не ведаю, баба. Адна бяда не ходзіць, другую за сабою водзіць.

Баба. А хто-ж гэты злодзей? А каб ён здох!
Навошта ён топча наш гарох?

Дзед. Трэба яго найхутчэй злавіць
Ды па заслугах як след набіць...

Дзед і баба (*разам*).

Каб ён, гэты злосны, дурны ліхадзей,
Не крыўдзіў ніколі нас, бедных людзей!

Баба (*падумаўшы*). Слухай, дзед, што я табе
скажу. Зрабі ты гэтак: пайзі ты ў гарох, схавайся
дый падпільную злодзея. Трэба-ж нам ад яго абара-
ніцца.

Дзед. Праўду кажаш, баба. Пайду ў гарох, схавоўся дый падпільную злодзея. (*Ідзе ў гарох, баба за ім.*)

Баба. Дзед, вось тут добра будзе. Непрыкметна.
Кладзіся, дзед, на зямлю.

Дзед кладзецца сярод гароху.

Баба (*дапамагае дзеду хавацца*). Вось так... ляжы
ціха...

Дзед. Баба, прынясі мне зброю.

Баба. Зараз. (*Ідзе ў хату.*)

Дзед (*да публікі*). А што, добра я схаваўся?
Не відаць? Ніхто не заўважыць?

Баба (*выходзіць з хаты, у руках трымае вілкі*).
Дзед, на табе зброю. Глядзі, не выпусці злодзея!

Дзед. Не бойся... не выпушчу...

Баба. Бывай, дзед!

Дзед. Бывай, баба!

Баба пайшла ў хату. Дзед застаецца адзін.

Дзед (*здаволена*). Ну, няхай цяпер прыходзіць
злодзей. Прывітаем як належыць. (*Уважліва аглядае
вілкі*.) Калі ласка, пачастунак падрыхтаваны! (*З па-
грозай*.) Ён у мяне адчуе сапраўдны смак гароху.

(Насцеражыўся. Сам сабе.) Цішэй, дзед.. Што гэта?
У паветры чуецца шум крыляў. На поле апускаецца жораў.

Жораў. Курлы, курлы... (Дзяўбе і топча гарох.)

Дзед. Ага, дык вось яно што!.. Вось які злодзеі
унадзіўся ў наш гарох!.. Жораў!.. Ну, пачакай..
(Прытуліўся да зямлі, хаваецца ў гаросе.)

Жораў. Курлы, курлы... (Набліжаецца да дзеда.)

Дзед (усхапіўся рывтам з сваёй засады). Стой,
зладзюга!..

Жораў хоча ўзляцець.

Дзед (схапіў яго за ногі). Ага, папаўся...

Жораў спрабуе вырвацца, але дзед не пускае.

Дзед (здаволена). Пачакай... пачакай, дружа!..
не варта гэтак спяшацца!..

Жораў. Навошта ты злавіў мяне, дзед?

Дзед (ад здзіўлення ледзь не выпусціў жорава).

Цьфу ты!.. Глядзі,—жораў, а гаворыць як чалавек...

Жораў. Адпусці мяне, дзед. Я табе гэта ніколі
не забуду.

Дзед (зазлаваў). Адпусціць? Яшчэ чаго захо-
чаш? А хто мой гарох таптаў?

Жораў. Хіба гэта твой гарох?

Дзед. Быццам і не ведае!.. А чый, калі не мой?
Можа твой? Я гарох пасеяў, а ты яго дзяўбеш..

Жораў. Я думаў, гэта гарох панскі... Ну, дзед,
калі тут сірніты тваё поле, дык я сюды больш
ніколі не буду прылятаць, пакуль сам не паклічаш..
Адпусці мяне, дзед. Можа я табе яшчэ спатрэблюся.

Дзед. Нашто ты мне можаш спатрэбіцца? Шко-
ды ты нарабіў мне нямала.

Жораў. Можа, як-небудзь і разлічымся, дзед.
Што табе даць за твой гарох?

Дзед (чухае патыліцу). От, неразумны птах!
Хіба можаш ты мне заплаціць? Хоць і гаворыш ты
чалавечым голасам, але не ў тваёй гэта сіле.

Жораў. Гэта мы пасля ўбачым... Чаго ты жадаеш, дзед? Чаго табе ў жыцці нехапае?

Дзед. Нехапае?.. усяго, браток, нехапае. А жаданняў у мяне нямнога: каб нам з бабай галоднымі заўсёды не быць. Вось чаго я жадаю. Ды гэта, мусіць, ніколі не будзе. *(Уздыхае.)* Так і жывём, браце жораў: ёсць хлеб—ядзім, а няма—глядзім, сёння пааб’едаем, а як заўтра—не ведаем.

Жораў. Адпусці мяне, дзед.

Дзед. Адпусціць? *(Задумаўся.)* Ды што мне, нарэшце, з табой рабіць? Дарма толькі час марную. Ляці сабе дахаты, але глядзі, каб больш у мой гарох не хадзіў. А мы з бабай, можа, і так як-небудзь абыйдземся, *(Адпусціў жорава.)*

Жораў. Дзякую табе, дзед. *(Паляцеў.)*

Дзед. *(глядзіць яму ўслед.)* Дзіўны нейкі птах. Першы раз чую, каб жораў ды гаварыў чалавечым голасам. Але што я цяпер бабе скажу? Бульзе, напэўна, лаяцца старая, што адпусціў я жорава. Ды што было з ім рабіць? *(Да публікі.)* Ну, скажэце самі: шкада птаха—жывое стварэнне, як і мысці хоча. *(Павярнуўся, каб ісці дахаты. Раптам убачыў, што жораў ляціць назад, трымаючы ў дзюбе торбачку.)* Глядзіце, назад вярнуўся!..

Жораў. За тое, што адпусціў ты мяне, дзед, без крыўды, за тое, што ты ў сэрцы сваім праўду носіш, вазьмі ты ад мяне ў падарунак гэтую торбачку.

Дзед. Дзякую за ласку, браце жораў, але навошта мне гэтая торба? У мяне і сваіх хапае.

Жораў. Ты не глядзі, дзед, што яна гэткая прстая на выгляд. Торбачка мая незвычайная. З ёю ты ніколі галодным не будзеш.

Дзед. Ніколі? Нешта я не разумею, браце, жораў.

Жораў. Слухай уважліва. Калі ты захочаш есці, дык пакладзі торбачку на зямлю і скажы:

Раскаціся, раскруціся,
Дай мне піць, дай мне есці,
Што на свеце ёсць.

Тады ўбачыш, што будзе. А калі не захочаш болей есці, скажы: „Скруціся, складзіся, у торбу ператварыся“. Памятай гэтыя словы. А цяпер, бывай, дзед! (Паляцеў.)

Дзед (здзіўлена глядзіць яму ўслед, потым пазірае на торбачку.) Дзіўныя справы! Торбачка нейкая... Трэба хутчэй бабу паклікаць ды расказаць ёй пра ўсё. (Ідзе, узяўшы торбачку, да хаты і крычыць.) Баба, баба!

Баба (з акна хаты). Чаго табе, дзед?

Дзед. Выходзь хутчэй! Я табе нешта пакажу.

Баба (з акна хаты). Можа злодзея злавіў?

Дзед. Кажу табе, выходзь!

Баба (выходзіць з хаты). Што ты мне хацеў паказаць?

Дзед. Ах, баба! Каб ты ведала, што тут было! Гэта-ж жораў нейкі ў наш гарох унадзіўся.

Баба. Ах, валацуга! А ты яго не злавіў?

Дзед. Злавіў! За ногі злавіў..

Баба (аглядаецца). Дзе-ж ён?

Дзед. Ды я адпусціў яго.

Баба (зазлавана). От дурны! Навошта?

Дзед. Ён прасіцца пачаў. Ніколі, кажа, больш у наш гарох прылятаць не будзе. Дык я пашкадаваў. Няхай, думаю, ляціць здароў.

Баба. Дурань ты, дзед! Жорава злодзея пашкадаваў. Трэ было яму шыю скруціць, ды і у гаршчок кінуць. Паелі-б мы с табой супу, а цяпер галоднымі будзем. І ўсё праз цябе, дзед.

Дзед. Ён мне затое торбачку падарыў. (Паказвае бабе торбачку.)

Баба (зазлавала яшчэ больш). Навошта нам гэтая ануча?

Хоча схапіць торбачку і кінуць за тын. Дзед не дае.
Дзед. Цішэй, цішэй, баба! Хіба звар'яцела?
Супакойся! Глядзі, што зараз будзе! Есці хоч ш?

Баба (*кпліва*). Можа ты мяне пачастуеш? Цьфу на цябе, дзед! Смяяцца з мяне надумаў! У нас у хаце нічога-ж няма. Скарынкі хлеба не знойдзеш. Дзіва што галодная.

Дзед. Ну, дык чакай. Зараз усё будзе. (*Кладзе торбачку на зямлю і гаворыць з важным выглядом.*)

Раскаціся, раскруціся,
Дай нам піць,
Дай нам есці,
Што на свеце ёсць.

З таго месца, дзе ляжыць торбачка, вырастае з-пад зямлі багата ўбраны стол. На сталае ўсялякія панскія стравы. Дзед і баба спачатку вачам сваім не вераць, баяцца нават падысці да стала.

Дзед (*штурхае бабу*). Ты-ж галодная, дык частуйся.

Баба (*штурхае дзеда*). Спачатку ты, дзед. Ты-ж гэтую торбу прынёс.

Дзед. От, дурная! Гэта-ж усё наша. Не бойся...

Баба. Ты-ж гаспадар...

Дзед (*падчапурыўся*). Вядома... (*Асцярожна падыходзіць бліжэй, пачынае есці. Асмялеў.*) Баба, хадзі хутчэй! Частуйся!

Баба (*падыходзіць да стала*). А божачка мой! Ачаго-ж тут толькі няма! Дзед, гэта-ж панскі стол нейкі.

Дзед (*самазадаволена*). А ты што думала? Я-ж табе казаў! Тут, як кажуць, і хлеб ёсць і да хлеба. Садзіся смела, частуйся!

Баба (*усё яшчэ не адважваецца*). Дзед, глядзі, каб не было памылкі. Можа тут што-небудзь не тое.

Дзед. Чаго баішся? Гэта-ж нашыя ўсе пачастункі
Мы-ж самі сабе тут гаспадары.

Баба. Хіба, сапраўды, пакаштаваць? (*Пачынае
есці.*) Смачна!

Дзед. Бач, які жораў сумленны? Не падманіў!
правільны птах, разумны! А ты: шыю скруціць, у
гаршчок кінуць... Дурная ты баба, несвядомая...

Баба (*апраўдваецца*). Я-ж не ведала... Гэта-ж
ні здумаць, ні згадаць, толькі ў казцы сказаць.

Дзед. Цяпер ніколі галодныя не будзем.

Баба. Праўда, дзед, праўда. От, дзякаваць пану
жораву. Ніколі не згадаеш, дзе ліха, дзе дабро
спаткаеш...

Дзед (*весела*). А ты веры не давала...

Пад'еўшы, як след, вясёлыя дзед і баба ўзяліся за рукі,
танцуюць.

Дзед. Што за дзіўныя праявы?!

На сталі такія стравы,
Што не снілася і ў сне
Ні бабульцы, а ні мне.

Баба. Ну і торба, хоць малая,
Колькі страў яна змяшчае!
З гэтай торбачкай ніколі
Галадаць не будзем болей.

Дзед і баба (*разам*).

Проста дзіва гэтак смачна!
Вельмі жораву мы ўдзячны...

З-за тына з'яўляецца вусатая галава войта. Ён прыслухоў-
ваецца і прыглядаецца да таго, што робяць і аб чым гавораць
дзед і баба.

Войт (*сам сабе*). Гм... Гм... Дзіўна!.. Чаго гэта
яны так развесяліліся? Адкуль у іх столькі харчоў?
(*Выскаквае раптам з-за тына.*) Вы што гэта тут
робіце? Хто вам дазволіў?

Дзед і баба спалохаліся. Запрашаюць войта за стол

Баба. Проша, пане войт, на снеданне. Частуйцеся, калі ласка!

Войт (*здзіўлена аглядае стол*). Адкуль у вас раптам столькі ўсяго завялося? (*Крычыць.*) Дзе вы ўсё гэта ўкралі, злодзеі? Прызнавайцеся!

Дзед (*спалохана*). Даруйце, пане войт, але-ж усё гэта нашае.

Баба. Мы-ж нічога не ўкралі... Пане войт, калі ласка!.. Стол не стол, калі не частуюць...

Войт (*падазрона аглядае дзеда і бабу*). Гм... Гм... хіба, сапраўды, пакаштаваць? Хоць і не выпадае мне, войту, у такой галоты, як вы, за сталом сядзець, але што з вамі рабіць? Ведайце маю ласку.

Пачынае прагна піць і есці. Дзед і баба яму прыслугоўваюць.

Баба. Калі ласка, пане войт, калі ласка!.. частуйцеся!..

Войт. Гэта-ж і ў нашага пана гэткіх заморскіх ласункаў не знойдзеш... (*Сам сабе.*) Тут справа не чыстая...

За тынам з'яўляецца поп, нюхаючы паветра.

Поп (*сам сабе*). Адкуль гэта такі смачны пах? (*Убачыў дзеда, бабу і войта.*) Эге, ды тут сапраўды смажаным пахне!

(Заспяваў.)

Госпадзі, памілуй!
Памажы мне, мілы,
Атрымаць падаткі:
Масла ды аладкі,
Сала ды кілбасы,
Да якіх я ласы.

(*Да дзеда і бабы.*) Шго вы тут робіце, дзеці мае?
(*Да войта.*) Дзень добры, пане войт! вы тут час-
туецца, банкетуецца, хе-хе... Прыемнага апетыту!

Прагна нюхае паветра.

Войт (*нездаволена бурчыць сабе пад нос*). Добры дзень! (*Сам сабе*) А каб ты прываліўся! Нялёгкая прынесла яго сюды. Пачуў пах,—стаіць на парозе, як пень на дарозе.

Поп (*выходзіць з-за тына*). Шго-ж вы, дзеці мае, не запрасілі мяне благаславіць сію трапезу?

Дзед (*збянтэжана*). Не ўправіліся, бацюшка, даруйце...

Баба (*замітусілася*). Бацюшка, калі ласка!.. частуйцеся!..

Поп (*падыходзіць*).

Дай мне, бабулька, кавалачак сала,
Каб цябе ліха ніколі не знала,
Дай мне, бабулька, круп,
Каб здарова была, як дуб.
Дай мне яечак ды трохі кілбас,
Даволі мне будзе з вас.

Дзед. Дзе каша ды аладка, там і грамадка... Сядайце, бацюшка.

Поп (*перахрысціўшы стол, прысутных, пачынае частавацца. Войт нездаволена адсоўваецца*). Цудоўныя стравы! Благадаць божая зышла на гэты стол. Дзеці мае, адкуль у вас такое багацце? Ці многа яшчэ маеце? Чаму ад святой царквы хаваеце?

Войт (*злосна глядзіць на папа, сханіў дзеда за каўнер*). Прызнавайся, адкуль усё гэта здабыў? Дзе ўкраў?

Поп (*не звяртае ўвагі, п'е*). Дай божа, каб усё было гожа!.. Праўду людзі кажуць: не кожны ведае, хто як абедае...

Дзед (*спалохана*). Пане войт, ды я-ж не ўкраў...

Баба. Гэта-ж яму жораў даў.

Войт. Які там яшчэ жораў? Даволі маніць...

(*Не выпускае дзеда з рук.*)

Дзед. Жораў, што да нас у гарох унадзіўся...

Баба. Дык дзед яго злавіў...

Дзед. Дык жораў пачаў прасіцца...

Баба. І падарыў дзеду торбачку...

Войт. Торбачку? Якая там яшчэ торбачка?

Поп. Дзеці мае, хлусня—вялікі грэх. За хлусню бог карае жорстка...

Войт. Вы гэта што, жартаваць надумалі? Са мной, з войтам? (*Дзеду*). Кажы праўду!

Поп. Царкве і ўладзе, сын мой, трэба казаць праўду.

Баба. Бацюшка, ён праўду кажа.

Дзед Але, пане войт, торбачка. Жорава торбачка... Вось паглядзіце самі...

Складзіся, скруціся,

У торбу ператварыся...

(*Стол ператварыўся ў торбачку. Войт і поп здзіўлены. Дзед узяў торбачку, завесіў на плечы*). Бачылі?

Баба (*узрадавана, войту*). А ты кажаш украў...

Войт (*спачатку ад здзіўлення не ведае што кажа, потым, схямнуўшыся, грозна*). Ага, дык вось якія ў вас тут справы! (*Да дзеда*). Дык ты гэтка рэчы ад мяне хаваеш? (*Выхапіў у дзеда торбачку*). Хто табе дазволіў ёю карыстацца? Чаму ў мяне не запытаўся? Чаму ў папа дазволу не прасіў?

Поп. І благаслаўлення царквы на гэта не ўзялі...

Дзед. Выбачайце, пане войт... Я-ж не ведаў...

Баба. Бацюшка, гэта-ж мы ў першы раз толькі...

Войт (*недаверліва аглядае торбачку, з усіх бакоў перакручвае, ператрэсвае*). Гм... дзіўная рэч! Звычайная торба і раптам гэтка штука? (*У бок*).
Трэба яе забраць.

Поп. Пане войт! Грэх, вялікі грэх зрабілі дзед і баба! Гэта-ж не божая справа, дзеці мае! Жораў, напэўна, ніхто іншы, як сам злы дух, які хоча вас спакусіць. Аддайце, пакуль не позна, гэту торбу мне, і святая царква абароніць вас ад злых чараў нячыстае сілы. (*Працягнуў руку да торбачкі.*) Аддай, дзед, аддай: не пусцяць цябе з гэтым у рай.

Войт (*не дзе*). Пачакайце, бацюшка. Справа не ў гэтым. (*Дзеду.*) Ты, пэўна, маніш, стары. Але пан разбярэцца. Пана не ашукнеш..

Поп (*пачынае хвалявацца*). Прычым тут пан? Торбачка належыць царкве!

Войт (*пачынае злаваць*). Торбачка належыць пану!

Поп (*цягне торбачку да сябе*). Царкве!

Войт. Пану!

Поп. Злодзей!

Войт. Ашуканец! (*Б'юцца.*)

Баба. Бацюшка!..

Дзед. Пане войт!..

Войт канчаткова заўладаў торбачкай. Ён б'е папа і праганяе

Поп (*плюецца*). Цьфу!.. (*Уцякае.*)

Войт (*дзеду*). Хадзем да пана! (*Штурхае дзеда.*)

Дзед. Іду, іду..

Баба. Пане войт, куды-ж ты яго пацягнуў?

Войт. Да пана. Пан разбярэцца. (*Пайшоў, штурхаючы дзеда перад сабой.*)

Дзед. Правільна людзі кажуць: бяда не па лесу ходзіць, а па людзях бродзіць. Бывай, баба!

Баба. Бывай, дзядулька!.. Чакайце, чакайце! Дык і я тады з вамі... (*Ідзе за імі.*)

Войт (*наварнуўся*). Куды?! А бізуна не хочаш? (*Пагражае бабе.*) Заставайся тут, калі не клічуць!

Войт і дзед выходзяць.

Баба (*спалохана спынілася*). Божачка, што ж гэта цяпер будзе? Вось табе і жораў, вась табе і падарунак, вась табе і торбачка! (*Пайшла, плачучы, у хату.*)

З-за тына выглядае галава папа.

Поп. Трэба было царкве аддаць. Не хацелі—вось, за гэта цяпер бог і карае! (*Знікае за тына м.*)

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

Карціна 3-яя

Панскі палац. Шмат гасцей. Музыка. Скрозь натоўп гасцей прасоўваецца войт, штурхаючы перад сабой дзед.

Пан. Што такое? Войт, навошта ты прыцягнуў сюды гэтага дзед? Хіба не ведаеш, што ў мяне сёння свята?

Музыка змоўкла. Зацікаўленыя госці акружылі пана, дзед і войта.

Войт. Даруйце, пане ласкавы, але гэты стары гультай украў недзе каштоўную рэч, якая па праву павінна належаць толькі вам, паночку.

Дзед. Ды я зусім не ўкраў. Гэта-ж мне жораў падарыў, а войт забраў.

Пан. Якую рэч? Які жораў? Хто ўкраў? Хто забраў? Нічога не разумею.

Дзед. Ды, вядома, торбачку.

Войт. Вось гэтую, пане ласкавы. (*Паказвае пану торбачку.*)

Пан (*грэбліва адсунуўся назад*). Войт! Ты, мабыць, звар'яцеў? (*Да гасцей.*) Прыцягнуў сюды нейкага старога дурня, прынёс нейкую торбу. (*Войту.*) Кажы толкам, у чым справа?

Войт. Паночку, гэтая торба незвычайная, таму я і дазволіў сабе патурбаваць вашу мосць. Яна-ж вельмі каштоўная. Вось паглядзіце, зрабіце ласку. (*Кладзе торбу на падлогу. Дзеду.*) А ну, дзед, кажы што трэба.

Дзед (*паслухмяна*).

Раскаціся, раскруціся,
Дай мне піць,
Дай мне есці,
Што на свеце ёсць.

З таго месца, дзе ляжыць торба, вырастае багата убраны стол з усялякімі стравамі. Пан і госці здзіўлены.

Пан (*разглядае стол*). Эге, ды гэта, сапраўды, каралеўскі стол. Заморскія стравы. Такія не часта і ў мяне бываюць.

Пан і госці ў захапленні абкружылі стол.

Госці.— Цудоўна!
— Дзівосна!
— Надзвычайна!

Пан (*да гасцей*). Панове, прашу пакаштаваць

Пан і госці пачынаюць частавацца.

Пан (*дзеду*). Адкуль у цябе, у прастога мужыка такая каштоўная рэч?

Дзед. Мне жораў падарыў, паночку.

Пан. Зноў нейкі жораў? Дзе гэта было? На чыёй зямлі?

Войт. На вашай зямлі, паночку.

Дзед. Сёння раніцай.

Пан. Зразумела. Астатняе не цікава. Тое, што знойдзена на маеі зямлі, належыць мне.

Дзед. Яна-ж не знойдзена, мне жораў падарыў.

Пан. Зноў жораў? Гэта робіцца нецярпімым.

Але-ж, нарэшце, усёроўна: здзелка адбылася ў маіх валоданнях, на маёй зямлі, без майго дазволу. Акты-ж перадачы ва ўласнасць ад адной асобы да другой не былі мною зацверджаны. Такім чынам торбачка належыць мне. Зразумёў? Дык ідзі дахаты.

Дзед. Але-ж гэта мая торбачка.

Войт (дзеду). Маўчы, дурань. (*Штурхае дзеда.*)

Пан (*быццам нічога не чуе, звяртаецца да гасцей*). Панове, калі ласка...

Дзед (*заглава*). Калі так, дык трасцу!.. Не дам есці!

Складзіся, скруціся,
У торбу ператварыся...

Стол ператварыўся ў торбу.

Госці (*здзіўлены*).

— Ах, што гэта?

— Куды ўсё падзелася?

— Нарэшце, гэта проста негасцінна!

Пан. Войт, што гэта такое?

Дзед (*узяў торбу і хоча ісці*). Бывайце, панкі,

Войт. Куды? (*Выханіў торбу з рук у дзеда.*)

Выбачайце, стары дурань наблытаў. Зараз усё будзе, як след. (*Дзеду ціха, але грозна.*) Ты што надумаў? Ператвары зноў у стол, інакш—жывым адсюль не пойдзеш.

Дзед (*спалохаўся, разгублена*).

Раскаціся, раскруціся.

Дай мне піць,

Дай мне есці,

Што на свеце ёсць.

Торба ператварылася ў стол.

Госці:— Ах, які цуд!

— Які дзівосны стол!

- Якое надзвычайнае ператварэнне!
— Які цікавы жарт!

Абступаюць стол з усіх бакоў, частуюцца.

Пан (*дзеду*). Торбачка астанецца ў мяне, бо ўсё, што належыць маім хлопам, належыць мне асабіста. Можаш ісці.

Дзед. Але-ж гэта мая торбачка...

Пан (*зазлаваў*). Што? Яшчэ размаўляць збіраешся?

Войт. Пайшоў прэч, дурань. Скажы дзякуй, што адпусцілі! (*Войт і слугі выганяюць дзеда.*)

Пан (*разглядзеў торбу*). Каштоўная знаходка! Галоўнае, не трэба ніякіх павароў, ніякіх выдаткаў. (*Слугам.*) Схаваць у маёй скарбніцы! (*Войту.*) Дзякую за верную службу. (*Дае войту руку.*)

Войт (*цалуе панскую руку*). Рад служыць вашай моцці, паночку.

Пан. Гэй, музыка! (*Гасцям.*) Прашу танцаваць.

Музыка. Ізноў пачынаюцца танцы.

Карціна 4-ая

Баба працуе ў хаце адна.

Баба. Што-ж гэта дзеда ўсё няма? Чаго яны трымаюць яго, старога!..

Уваходзіць пануры дзед.

Дзед. Ці ты яшчэ жыва тут, баба?

Баба (*узрадавалася*). Ці гэта ты, дзядулька? А я ўжо думала, што ты не вернешся, што цябе ці ваўкі з'елі, ці паны забілі. Усёроўна, як з таго свету з'явіўся.

Дзед. Не, бабулька. Ваўкі не з'елі і паны не забілі, але шкоды шмат нарабілі.

Баба (аглядае дзеда з усіх бакоў). Ой, гора маё! Дзе-ж тая торбачка?

Дзед. Пан забраў, каб на яго ліха. Усё нешта гаварыў, гаварыў па вучонаму, дый забраў.

Баба. Ой, гад! Мала яму свайго добра, дык на бядняцкае паквапіўся.

Дзед. Баба, што цяпер рабіць будзем?

Баба (задумалася). А ты, дзед, пайдзі, дый паскардзіся жораву. Можа ён табе другую дасць.

Дзед. Праўду кажаш, баба. Пайду да жорава, ці не дасць ён мне другой торбачкі. (Пайшоў з хаты.)

Карціна 5-ая

Дзед выходзіць з хаты. Ідзе ў гарох.

Дзед (сярод поля). Пане жораў! Пане жораў! Дзе ты, братка? Адгукніся!

У паветры чуецца шум крылляў. Прылятае жораў.

Жораў. Навошта мяне клікаў, дзед? Чаго ты такі сумны? Можа торбачка мая не спадабалася? Можа хто пакрыўдзіў?

Дзед. Пан мяне пакрыўдзіў. Забраў торбачку. Ці не дасі мне другой, гэткай самай?

Жораў. Не, дзед. Не магу табе даць другой. Але ты не сумуй. Дам я табе замест торбачкі нешта іншае. Пачакай. (Паляцеў.)

Дзед. Што гэта ён мне дасць? Напэўна таксама нешта добрае. От сумленны жораў! От разумны птах! Каб людзі гэткія былі. (Прылятае жораў.)

Жораў. Вось табе, дзед, ражок. Калі запытаешца ў цябе пан, што гэта за ражок, ты яму і скажы: „трэба, панок, у гэты ражок затрубіць дый сказаць: „З рога ўсяго многа“. Тады ўбачыш, што будзе. А калі пан

больш не захоча, затрубі ты сам у рог дый скажы:
„Ох, усе ў рог!“ Зразумеў?

Дзед. Зразумеў, братка жораў. Дзякую табе за ласку.

Жо раў. Бывай, дзед! Ды глядзі, не будзь дур-
нем. Вернеш тады сабе і торбачку. (*Паляцеў.*)

Дзед. Што-ж гэта за ражок такі? Што з яго
можа быць. (*Разглядае ражок.*) Трэба паказаць бабе.

Дзед ідзе дахаты. З-за тына з'яўляецца поп.

Поп. Сын мой, дзе-ж твая торбачка?

Дзед. Пан забраў...

Поп (*уздыхнуў*). Нічога не зробіш, сыне мой...
Трэба жыць, як набяжыць.... (*Паказвае на ражок.*)
А гэта што ў цябе?

Дзед. А гэта, бацюшка, ражок. Мне яго жораў
даў замест торбачкі, што пан забраў.

Поп. Што-ж трэба з ім рабіць, сыне мой?

З-за тына выглядае і прыслухоўваецца войт?

Дзед. Трэба ў яго затрубіць ды сказаць: „З
рога ўсяго многа“. Тады ўсяго будзе. Так мне жо-
раў тлумачыў.

Поп (*з прагнасцю*). Сын мой, аддай яго мне
на захаванне. Усёроўна, пан яго ў цябе забярэ, як
і торбачку, калі дазнаецца. (*Хоча ўзяць ражок.*)

Войт (*выскаквае з-за тына*). Куды?! Ражок на-
лежыць пану. (*Выханіў ражок*). Халзем! (*Штурхае
дзед.*)

Дзед. Ізноў да пана?

Войт. Не твая справа. Не размаўляць. Пайшлі!
(*Войт з дзедам выходзяць.*)

Поп (*адзін*). Ай, ай, ай! Зноў не пашанцавала.
Зноў спазніўся! (*Знікае.*)

Карціна 6-ая

Панскі палац. Пан адпачывае. Хор дваровых дзевак спявае
песні.

Пан (*махае рукой.*) Хопіць! Даволі! Абрывла.
(*Дзеўкі выходзяць.*) Гэй, прынесці мне маю тор-
бачку!

Слуга прыносіць торбачку.

Пан. Раскаціся, раскруціся.

Дай мне піць.

Дай мне есці,

Што на свеце ёсць.

Торбачка ператварылася ў стол. Пан есць

Пан. Добрую торбачку прыдбаў. Смачна!...

Уваходзіць войт і дзед.

Войт. Дзень добры, паночку!

Дзед моўчкі кланяецца.

Пан (*абыхава*), А-а... Гэта вы? Можна чаго із-
ноў прынеслі?

Войт. Але, паночку, гэты стары дурань ізноў
здабыў недзе цікавую рэч. (*Дзеду.*) Пакажы пану
ражок.

Пан (*разглядае ражок*). Навошта ён? Што з ім
рабіць?

Дзед. Мне яго жораў падарыў замест торбачкі.
Трэба ў яго затрубіць дый сказаць: „З рога ўсяго
многа“. Тады ўсяго будзе. Так мне жораў тлумачыў.

Пан. Цікава! (*затрубіў у рог.*) З рога ўсяго
многа!

Выскачылі нібы з-пад зямлі двое малайцоў, пачалі біць
пана.

Пан. Ой, Ой, Ой! Баліць! На дапамогу!

Дзед. (*Спачатку са здзіўленнем глядзіць на
гэта, потым пачынае смяяцца*). От, дзякаваць жо-
раву! От, разумны птах! Які жарт прыдумаў! (*Да
малайцоў.*) А ну, хлопцы, усыпце яму як след! Ён

нас б'е, не шкадуе, дык няхай цяпер сам адчуе!
Войт кідаецца на дапамогу пану. Малайцы б'юць войта
Дзед (смяецца). Ай, добра! Ай, ладна! Ай, зграбна!
Ай, складна! (*Заўважыў убраны стол.*) Эге, вось
яна дзе, мая торбачка.

Скруціся, складзіся.

У торбу ператварыся!

(*Стол ператвараецца ў торбачку. Дзед узяў яе.
павесіў на плячо*). Цяпер усё ў парадку. (*Хоча ісці.*)

Пан. Ой, ой! Досыць! Даволі! Дзядулька! Зала-
ценькі! Злітуйся! Заступіся!

Войт. Дзядулька, ратуй!

Дзед. Ага, выходзіць, адчулі смак? (*Да пана.*)
Торбачку маю аддасі?

Пан. Аддам, аддам! Бяры ўжо ты сваю торбачку
хоць зараз, толькі пусці жывога...

Дзед. Ды я ўжо ўзяў.

Пан. Ой! Ой! Хопіць з мяне і свайго добра...

Дзед. А крыўдзіць нас болей не будзеш?

Пан. Не буду! Дальбог, не буду!

Войт. І я не буду.

Дзед. Ну, глядзіце. (*Затрубіў*). „Ох, усе ў рог!“
Малайцы зніклі. Дзед выходзіць. Пан і войт ляжаць на
падлозе, стогнуць.

Войт. Ой, чаму я гэты рог папу не аддаў? Ня-
хай бы і ён пакаштаваў... Ой! Ой!

Пан. Навошта мне была тая торба? Ой! Ой!..

Карціна 7-ая

Дзед ідзе з палаца ў вясёлым настроі, спяваючы. Наблі-
жаецца да сваёй хаты. Насустрэч яму ідзе поп.

Поп (*спявае*).

За ласункі, за прысмакі,

Што даюць нам небаракі,

Пакуль не здав олімся,
Госпаду памо^е імся.

(*Заўважыў дзеда*). Сыне мой, куды спяшаешся?

Дзед. Дахаты, бацюшка. З панскага палаца.

Поп. А дзе-ж твой рог? Мабыць пан забраў?

Дзед. А вось ён, бацюшка. Не спадабаўся пану.

Поп (*падскочыў ад радасці*). Няўжо? Сыне мой,
дай паглядзець.

Дзед (*даў пану рог*). Калі ласка, бацюшка, гля-
дзі.

Поп (*аглядаецца*). Войта, здаецца, няма? На гэ-
ты раз ён мне не перашкодзіць!

Дзед. Не перашкодзіць, бацюшка, не перашко-
дзіць.

Поп (*схапіў рог, адышоў крыху ўбок і затру-
біў*). З рога ўсяго многа!

З рога выскачылі двое малайцоў, пачалі біць папа. За ты-
нам з'яўляюцца галовы вясковых дзяцей. Дзеці зацікаўлены.
Смяюцца.

Поп. Ой, ой, што гэта за навала? Што гэта ро-
біцца? Сыне мой, даражэнькі! Ратуй! дапамажы! Бя-
ры сабе свой рог! Карыстайся ім сам на здароўе.
Бог з ім, а мне ён не патрэбны! Нічога мне не трэба!

Дзед. Бач, якая штука вышла, бацюшка? Што-ж
тут рабіць? Можа яны мяне і не паслухаюць? Але
паспрабую. (*Узяў рог, затрубіў*). „Ох, усе ў рог!“

Малайцы зніклі. За тэнам сярод дзяцей ажыўленне.

Поп. Ой, ой, ой! За што паслана на мяне сіе
пакаранне? (*Уцякае*.)

З хаты выходзіць баба.

Дзед. Ну, баба, заживем мы цяпер з табой, як
трэба. Бачыш торбачку? Зноў яна ў нас! Нікому
больш не аддадзім!

Баба. Вядома, нікому. Самі будзем карыстацца ды жораву дзякаваць.

Дзед. Не толькі мы, — уся вёска не будзе галадаць.

Баба (*злўважыла дзяцей*). Дзеткі, хадзіце сюды, любыя! Паглядзіце, што ў нас ёсць! (*Дзеду.*) Дзед, пачастуй дзяцей.

Дзед (*з важным выглядам*). Гэта можна! Дзедзі выбягаюць з-за тына. З усіх бакоў падыходзяць паступова зацікаўленыя сяляне.

Дзед. Раскаціся, раскруціся,
Дай нам піць,
Дай нам есці,
Што на свеце ёсць!

Баба. Частуйцеся, любыя, частуйцеся, родныя.
Частуе дзяцей.

Дзед (*запрашае сялян*). Суседзі, дарагія, калі ласка!

Сяляне (*абступаюць стол*).

— Ай, ды дзед, ай, ды баба!

— Зажывём цяпер на славу!

— Будзем жыць, пажываць ды дабро спажываць!

Дзед і баба (*заспявалі, а за імі ўсе разам*).

Ну і торба, хоць малая,

Колькі страў яна змяшчае.

З гэтай торбачкай ніколі

Галадаць не будзем болей.

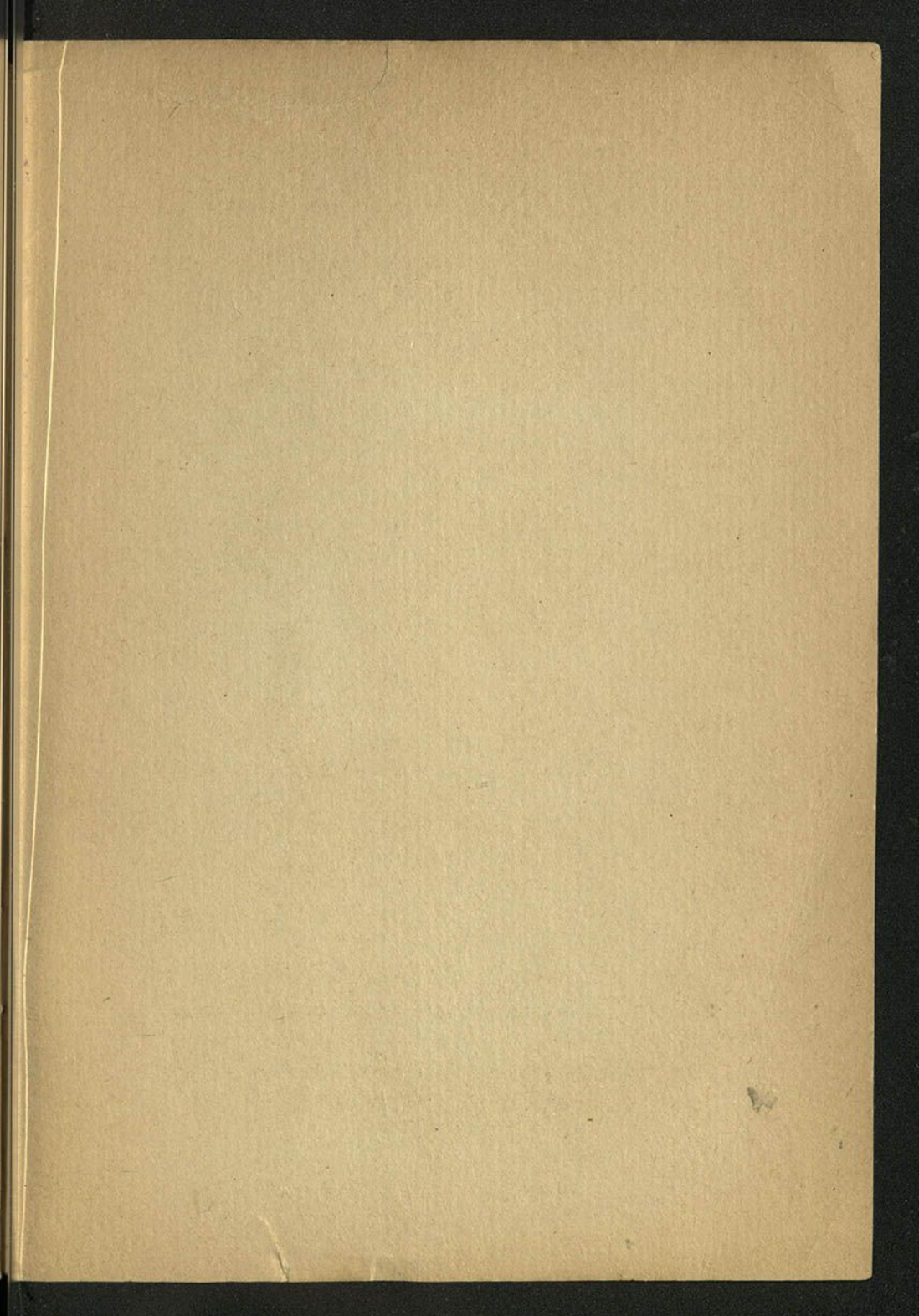
У паветры чуецца шум крылляў. Прылятае жораў.

Жораў. Курлы!.. курлы!.. (*Далучаецца да агульнага вяселля*).

Усе танцуюць. Жораў таксама. Агульны карагод.

Канец.

a
ЦАНА 2 руб.

Доп. выпуск
1994 г.

В00000032525 18

W

НА БЕЛОРУССКОМ ЯЗЫКЕ

Виталий Вольский
ДЕД И ЖУРАВЛЬ

Государственное издательство БССР
Минск 1946